

Χρήστος Χρυσόπουλος

ΤΟ ΣΩΜΑ ΤΟΥ ΤΙΡΘΑΝΚΑΡΑ

Οι συναντήσεις
ενός ταξιδιού στην Ινδία

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

ΑΘΗΝΑ 2014

ΝΕΦΕΛΗ / ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

Χρήστος Χρυσόπουλος, *Το σώμα του Τιρθανκάρρα*

Μέρος της γραφής του βιβλίου αυτού έγινε τον χειμώνα του 2013 στο Σπίτι Συγγραφέων του St. Nazaire χάρη στην ευγενική φιλοξενία του MEET

Σχεδιασμός βιβλίου: Περικλής Δουβίτσας
Διόρθωση: Στέλλα Τσάμου

1η έκδοση, Οκτώβριος 2014

ISBN: 978-960-504-114-4

Για την ελληνική έκδοση:
© Εκδόσεις ΝΕΦΕΛΗ και Χρήστος Χρυσόπουλος

Ασκληπιού 6, Αθήνα 106 80
τηλ.: 210 3639962 – fax: 210 3623093
e-mail: info@nnet.gr
www.nnet.gr

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

[Στα κεφάλαια του βιβλίου χρησιμοποιούνται οι παρακάτω λέξεις στα χίντι ως κοσμήματα στον διαχωρισμό των ενότητων.]

Εισαγωγή	11
Κεφ. 1 «Η πρώτη παραίτηση» मरण (θάνατος)	13
Κεφ. 2 «Η Μπιρίτι και μερικά ακόμη ονόματα» लोग (άνθρωποι)	51
Κεφ. 3 «Οι γυναίκες της Αγιόντια» नृत्य (χορός)	87
Κεφ. 4 «Οι ποιητές της Γκάλτα» लहजा (τόνος)	127
Κεφ. 5 «Ο θρήνος του Νιζαμουντίν» वलिप (θρήνος)	161
Κεφ. 6 «Το δίδυμο της Σις Γκαντζ» दोस्ती (φιλία)	231
Κεφ. 7 «Τα πέλματα της Λάξιμι» इच्छा (επιθυμία)	281
Κεφ. 8. «Λαλ Μάντιρ» लौटना (επιστροφή)	327
Γλωσσάρι	355

«Η μνήμη είναι η μεγαλύτερη πλαστογράφος».
Αντόνιο Ταμπούκι, *Νυχτερινό στην Ινδία*

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ένα ταξιδιωτικό βιβλίο, μολονότι ανοίγεται στον κόσμο, είναι στην ουσία το πλέον ενδόμυχο αλλά και πολύσημο είδος του λόγου. Ο ταξιδιώτης-συγγραφέας λειτουργεί ερήμην του ως μυθοπλάστης, βιογράφος και σιωπηλός μάρτυρας. Κινείται στη μεθόριο. Όχι μόνο όταν διασχίζει έναν ξένο τόπο, αλλά και όταν γράφει: ανάμεσα στο οικείο και το ανοίκειο, στο αληθινό και το επιθυμητό, στην κίνηση και τη στάση, στον θαυμασμό και την επιφύλαξη. Ο συγγραφέας που ταξιδεύει κινείται ανάμεσα στην ενδοσκοπήση και την περιγραφή. Στο θάρρος και τον φόβο.

Με τον ίδιο τρόπο, υλοποιώντας έναν παράξενο εγκιβωτισμό, γράφω τώρα ένα βιβλίο για το ταξίδι στην Ινδία. Κι έτσι, γίνομαι κι εγώ ένας ταξιδιώτης-συγγραφέας σε διπλό ταξίδι (στον συγκεκριμένο τόπο και στο συγκεκριμένο βιβλίο). Ακολουθώ, λοιπόν, δύο απaráβατους νόμους που διέπουν και το ταξίδι και το μυθιστόρημα. Ο πρώτος νόμος ορίζει ότι η περιπλάνηση (όπως και η γραφή) ολοκληρώνεται στην αναπόληση. Και ο δεύτερος ότι ο ταξιδιώτης (όπως και ο συγγραφέας) δεν ταξιδεύει ποτέ μόνος· ταξιδεύει «στοιχειωμένος» από τα ταξίδια που έκαναν άλλοι στον ίδιο τόπο.

Τον Αύγουστο του 2012 περιπλανήθηκα στη βόρεια Ινδία. Οριζόντια και προς τα ανατολικά, από το Ρα-

τζαστάν (στα σύνορα με το Πακιστάν) ως την πολι-
τεία του Ουτάρ Πραντές, κοντά στα σύνορα με το
Νεπάλ. Ταξίδεψα με έναν σάκο και έχοντας ως μο-
ναδικά αναγνώσματα τον οδηγό *Lonely Planet* και
μια εισαγωγή στον ινδουισμό του Σβάμι Τσινμαγια-
νάντα.

Αυτό το βιβλίο είναι ένα λεύκωμα συναντήσεων.

Προσπαθεί να θυμηθεί τα πρόσωπα του ταξιδιού.

Όχι μόνο τα αληθινά.

Αλλά και όσα είναι μόνο πλάνες ενός νου που
τώρα αναπολεί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

«Η πρώτη παραίτηση»

«Το Μπενάρας είναι η αρχαιότερη πόλη του κόσμου που εξακολουθεί να κατοικείται ακόμη», επέμενε σε ινδοπρεπώς μελωδικά αγγλικά ο οδηγός του τουκ-τουκ. Με παρέλαβε από τον σιδηροδρομικό σταθμό «Varanasi Junction» μετά από 19ωρο, άγρυπνο, ταξίδι στην αμαξοστοιχία που συνδέει το Ρατζαστάν με το Ουτάρ Πραντές. Αυτή ήταν η χαρακτηριστική φράση που επαναλάμβανε μπροστά σε κάθε εμπόδιο... Αγελάδα, αυτοκίνητο, καρότσι, διαβάτη, μοτοσυκλέτα, ό,τι κι αν συναντούσε στον δρόμο είχε την ίδια αιτία: «Το Μπενάρας είναι η αρχαιότερη πόλη του κόσμου που εξακολουθεί να κατοικείται ακόμη». Ήταν δικαιολογία και υπερηφάνεια συνάμα.

Κατάλαβα ότι μιλούσε ειλικρινά. Οι ντόπιοι χρησιμοποιούν μεταξύ τους την παλαιότερη ονομασία της πόλης: Μπενάρας. Αν σου μιλήσουν για το Βαρανάσι, καταλαβαίνεις ότι απευθύνονται σε έναν τουρίστα. Από τη μεριά μου αναφερόμουν πάντα στο Βαρανάσι. Αισθάνομαι ότι ένας νεοφερμένος δεν θα μπορούσε να έχει δικαίωμα στο παλιό όνομα μιας τόσο αρχαίας πόλης.

Ο Βάμσι, ο οδηγός μου, ήταν ο πρώτος άνθρωπος με τον οποίο μίλησα στο Βαρανάσι. Κατεβαίνοντας ξημερώματα στην πλατφόρμα του σιδηροδρομικού σταθμού, είχα στριμωχτεί ανάμεσα στους υπόλοιπους ταξιδιώτες, στους επαίτες και τους πλανόδιους

πωλητές, αλλά είχα αποφύγει με βδελυγμία οποιαδήποτε ανθρώπινη επαφή. Το μυαλό μου δεν είχε ακόμη ξεπεράσει τη σιωπηλή γοητεία των βάλτων. Καθώς το αργόσυρτο τρένο πλησίαζε τον Γάγγη, όλα ήταν έμπυρα στο φως της ανατολής. Τα φυτά, το χώμα, ο ουρανός, το νερό το ίδιο. Πόσο θα ήθελα να παραμείνω για πάντα σ' εκείνη την κατάσταση της απόλυτης σαγήνης!

Βγήκα σχεδόν βλοσυρός στον δρόμο και αμέσως χάθηκα σε μια πολυάνθρωπη πορτοκαλί θάλασσα. Κάτω από τον κόκκινο ασιατικό ουρανό οι λιγνές φιγούρες των ασκητών κινούνταν βιαστικά, τυλιγμένες με μανδύες. Φορούσαν όλοι το ιερό χρώμα των βραχμάνων. Έμοιαζαν ντυμένοι με πορφυρά σύννεφα. Το Βαρανάσι έχει το χρώμα της αυγής.

Ο Βάμσι στάθηκε εμπρός μου χαμογελώντας επισταμένως, για να επιβάλει την παρουσία του. Δεν κατάλαβα αμέσως ότι ήταν οδηγός, θα μπορούσε να πουλάει όλων των λογίων τις εξυπηρετήσεις (αχθοφόρος, ξεναγός, μικροαπατεώνας, ξενοδόχος, εστιατορας). Αναγνώρισα το κίτρινο διακριτικό τίλακ των πιστών του Κρίσνα στο μέτωπό του και αυτό με καθησύχασε. Οι πιστοί του Κρίσνα ήταν από τους πιο συμπαθείς Ινδούς. Είχα λάβει κι εγώ το κίτρινο τίλακ μερικές βδομάδες νωρίτερα στο Νέο Δελχί, γιορτάζοντας μαζί με χιλιάδες άλλους το Γιανμαστάμι, τα γενέθλια του θεού Κρίσνα.

Μου συστήθηκε θαρρετά με το όνομα και την ιδιότητά του. Με παραξένεψε που ο μεσήλικας ταξιτζής με τα αραιά δόντια και τη χαρακτηριστική πετσέ-

τα ριγμένη στον ώμο, για να σφουγγίζει τον ιδρώτα των μουσώνων, είχε το ίδιο όνομα με τον θεό του.* «Krishna is the most powerful God», απάντησε όταν εξέφρασα την απορία μου. Και σφίγγοντας τη γροθιά αστειεύτηκε: «Very strong!». Όλοι οι κρίσινα έχουν ένα διαρκές χαμόγελο στα χείλη.

मरण

Δυο βδομάδες νωρίτερα, έχω ήδη επισημάνει στο ημερολόγιο τα γενέθλια του Κρίσινα. Έχω επίσης εντοπίσει τον προορισμό μου. Ο ναός Ίσκον είναι ο σημαντικότερος τόπος λατρείας του Κρίσινα στο Δελχί. Ένα τεράστιο μοντέρνο σύμπλεγμα κτισμάτων κατασκευασμένο το 1995 στα περίχωρα της πόλης. Ο ναός βρίσκεται στα νότια της μεγαλούπολης, στην περιοχή Καϊλάς. Το μετρό του Δελχί υψώνεται πάνω από το έδαφος, καθώς η Βιολετιά Γραμμή (που θυμίζει το «L» του Σικάγου) διασχίζει το κατάφυτο πάρκο Άασθα Κούνζι σαν να κυλά αθόρυβα πάνω σε πράσινο χαλί. Η ώρα είναι επτά το απόγευμα και ο ήλιος βασιλεύει αργά, πλημμυρίζοντας το αλουμινένιο βαγόνι με πορτοκαλί φως. Τα πάντα μοιάζουν πυρωμένα.

Το μετρό στο Νέο Δελχί είναι υπερμοντέρνο, ολοκάθαρο, απαστράπτον και έρχεται πάντοτε στην ώρα

* Βάμσι είναι ένα από τα πολλά ονόματα του θεού Κρίσινα. Συνηθίζεται και στους πιστούς κρίσινα. Συναντάται και ως Βαμισκρίσινα.

του. Αν δεν έσφυζε από κίνηση, όπως και οι δρόμοι της πόλης, το Δελχί και το μετρό του θα αποτελούσαν το απόλυτο διαλεκτικό ζευγάρι της σύγχρονης Ινδίας. Κι όμως, κάθε διάδρομος, κυλιόμενη σκάλα και πλατφόρμα είναι διαρκώς κατειλημμένα από ένα πολύμορφο πλήθος. Ένα ανθρώπινο ποτάμι κυλά αργά στις κοίτες του μετρό θυμίζοντας τα στενά της παλιάς πόλης στο Δελχί. Και δεν είναι μόνο οι επιβάτες. Είναι οι μεγάλες αποστάσεις ανάμεσα στις αποβάθρες που μεταμορφώνουν κάθε αλλαγή γραμμής σε έναν σύντομο υπόγειο περίπατο. Είναι επίσης τα μικρομάγαζα, οι πλανόδιοι πωλητές που απλώνουν φρούτα στο πάτωμα, οι επαίτες, οι μουσικοί, ο περιστασιακός σάντου που βαδίζει αργά με την τράινα του Σίβα στο μέτωπο, οι τουρίστες που φωτογραφίζουν, οι αστυνομικοί, οι διαρκείς ουρές μπροστά από τα γκισέ, τις αυτόματες μπάρες εισόδου, τους ανιχνευτές μετάλλου, τα αυστηρώς καθορισμένα σημεία επιβίβασης στις πλατφόρμες. Όλα αυτά δίνουν την εντύπωση ότι μια υπόγεια πόλη καθρεφτίζεται στο υπέδαφος του Νέου Δελχί. Ότι υπάρχει μια υποχθόνια αντιστροφή που ακολουθεί, θαρρείς, κάθε δρόμο της κανονικής πόλης. Οι δρόμοι της πόλης επαναλαμβάνονται κάτω από τη γη.

Είναι τρομακτική η αίσθηση που έχεις στις μεγαλουπόλεις της Ινδίας, όταν συνειδητοποιήσεις ότι τα καταφύγια είναι ελάχιστα ή (σε μερικές περιπτώσεις) ακόμη και ανύπαρκτα. Αντιλαμβάνεσαι τότε ότι όπου κι αν επιχειρήσεις να κρυφτείς, η ενέργεια της πόλης θα σε ξετριπώσει, θα σε εντοπίσει όπως ένας ενο-

χλητικός πλανόδιος πωλητής που έχει κυριολεκτικά κολλήσει στην πλάτη σου επιμένοντας να κοιτάξεις την πραγματεία του.

Κατακλύζεσαι από ερεθίσματα και έναν συνεχή παροξυσμό. Στην αρχή πανικοβάλλεσαι. Θέλεις να ξεφύγεις, χώνεσαι σ' ένα στενό, σε κάποιο κατάστημα, σ' ένα εστιατόριο, σε κάποιον ναό. Σχεδόν παντού η ίδια ζάλη...

Όλα μοιάζουν να συμβαίνουν στον δημόσιο χώρο και να συμπλέκονται σε ένα πολύμορφο συνονθύλευμα χωρίς διακριτά όρια. Η επαιτεία, η ασθένεια, το εμπόριο, η συναναστροφή, η λατρεία, ο ύπνος, ο θάνατος, οι σωματικές ανάγκες, το φαγητό, η τέχνη, η μουσική, η κυριολεκτικότητα βρόμα, το έγκλημα, τα ζώα, η διαφήμιση, τα χρώματα, η αδιάκοπη κίνηση, η απίστευτη πολυανθρωπία, η δυτική και η αρχαία κουλτούρα, η τεχνολογία και η παράδοση, οι άγνωστες γλώσσες, η πανταχού παρούσα θρησκευτικότητα, η νεότητα και το γήρας, όλα συνιστούν μια ταυτόχρονη επίθεση στις αισθήσεις, ανήκουστη στον δυτικό κόσμο. Αυτό το επιθετικό μείγμα είναι μια ζωή πάλλουσα και αντιφατική (αποκρουστική και γοητευτική) που σου επιβάλλεται και καταδυναστεύει κάθε σου βήμα. Η μόνη πιθανότητα να προσαρμοστείς είναι αν αφηθείς στη ροή. Κάθε αντίσταση είναι μάταιη. Είναι αδύνατον να διεκδικήσεις το ελάχιστο, όπως λ.χ. ένα βήμα προσωπικού χώρου ή ένα δευτερόλεπτο χρόνου που πιστεύεις ότι σου ανήκει. Στην Ινδία μαθαίνεις να αφήνεις σε όσα κάθε φορά η ζωή επιτρέπει. Σε ό,τι προσφέρει η περίσταση. Ακο-

λουθείς όποιον προορισμό υποδείξει η τύχη. Μόνο έτσι μπορείς να ταξιδέψεις στην Ινδία.

Είμαι ο μόνος δυτικός σε ένα βαγόνι του μετρό γεμάτο πολυπληθείς και εμφανώς ενθουσιασμένες οικογένειες κρίσινα. Γιαγιάδες, εγγόνια, γονείς, θείες, ξαδέρφια. Όλοι τριγύρω στρέφουν κάθε τόσο το βλέμμα τους προς εμένα χαμογελώντας με ένα ανεπαίσθητο και διαφορούμενο λίκνισμα του κεφαλιού. Είναι εκπληκτικό πόσο εύκολα καταστρατηγείται η γλώσσα από μια ελάχιστη νεύση που επιβεβαιώνει με δραματικότητα την απόλυτη εξουσία της αμφισημίας.

Εδώ, όταν κάποιος θέλει να συμφωνήσει μαζί σου -ή έστω να προσφέρει μια ένδειξη ευγένειας-, χαμογελά συναινετικά ή ψιθυρίζει «ναι» και την ίδια στιγμή ταλαντώνει ελαφρά το κεφάλι δεξιά-αριστερά με τρόπο που σε αποπλίζει, επειδή στα μάτια ενός δυτικού αυτή η κίνηση μοιάζει να λέει «ίσως» ή «μπορεί» ή «ποιος ξέρει». Και τα λόγια δεν έχουν πια σημασία. Όλα χρωματίζονται από τον υπαινιγμό. Έχω μάθει λοιπόν κι εγώ να απαντώ κουνώντας το κεφάλι, προσέχοντας μόνο να μην το παρακάνω ούτε στη γωνία της κλίσης ούτε στον αριθμό των ταλαντώσεων. Εδώ η θερμότητα του χαιρετισμού δεν ακολουθεί την έμφαση της κίνησης.

Καταλαβαίνω ότι πλησιάζουμε τον ναό Ίσκον επειδή, προτού ακόμη αναγγελθεί ο επόμενος σταθμός, τα βλέμματα φεύγουν από πάνω μου και στρέφονται όλα προς τη δεξιά πλευρά του βαγονιού. Δεν μετρώ τις στάσεις κατά τη διάρκεια της διαδρομής. Δεν μπορώ να δω έξω από το παράθυρο και είναι

αδύνατον να φτάσω τον χάρτη στην τσέπη του σάκου μου. Δεν ανησυχώ όμως. Είναι ολοφάνερο ότι το μετρό θα αδειάσει στην κατάλληλη στάση για τα γενέθλια του θεού.

मरण

Ο Βάμσι άπλωσε το χέρι έξω από το τουκ-τουκ κρατώντας δέκα ρουπίες και πλησίασε τον τροχονόμο δίχως να ελαττώσει ταχύτητα. Η συναλλαγή ήταν στιγμιαία. Μια τέλεια εκτελεσμένη χορογραφία. Το κόκκινο χαρτονόμισμα άλλαξε κάτοχο, καθώς τα δυο χέρια αγγίχτηκαν σε μια αθώα χειραψία για κλάσματα του δευτερολέπτου και η παλάμη του τροχονόμου χώθηκε στην τσέπη του παντελονιού, ακολουθώντας το τόξο μιας απόλυτα φυσιολογικής κίνησης. Λες και δεν είχε υπάρξει δωροδοκία.

Ο Βάμσι παρέκαμψε το οδόφραγμα και χώθηκε με μια γκαζιά στο πεζοδρομημένο παλιό Βαρανάσι. Η διαδρομή στους δρόμους αυτής της αρχαίας πόλης μοιάζει με καταβύθιση σε πηγάδι που στενεύει καθώς πλησιάζεις την επιφάνεια του νερού. Οι δρόμοι που συναντάς στα περίχωρα είναι ασφαλτοστρωμένοι. Στενάζουν από την κίνηση καθώς συνωθούνται επάνω τους αυτοκίνητα, μοτοσυκλέτες, πεζοί, ποδήλατα, τουκ-τουκ, κάρα, αγελάδες, τρίκυκλα ποδήλατα ρίκσο, σκυλιά, αχθοφόροι, λεωφορεία και καρότσια σε ένα πανδαιμόνιο από κορναρίσματα, φωνές, βελάσματα, γαβγίσματα, μαρσαρίσματα, σφυρίγματα, τραγούδια, καμπανοκρουσίες, προσευχές, ομιλίες...

Καθώς πλησιάζεις το ποτάμι, τα δρομάκια στενεύουν. Τα μηχανοκίνητα οχήματα απαγορεύονται, εκτός φυσικά από το τουκ-τουκ του Βάμισι, και η συγκέντρωση των πεζών αυξάνει. Το οδόστρωμα είναι από πατημένο χώμα. Κάθε διαθέσιμος χώρος καταλαμβάνεται εν ριπή οφθαλμού από κάποιο βιαστικό ποδήλατο ή από έναν παράλογα βαρυφορτωμένο βαστάζο. Αντιστοίχως αλλάζει και η ηγεμονία των ήχων. Εδώ κυριαρχεί η ανθρώπινη φωνή. Ομιλίες, τραγούδια, ο απόηχος των φωνών από τις τηλεοράσεις και τα ραδιόφωνα, ψαλμωδίες, διαλαλήματα, διαπληκτισμοί.

Ο βασιλιάς του δρόμου, όμως, είναι η περιπλανώμενη αγελάδα. Και είναι όλες ευγενικές, ανενόχλητες από το πανδαιμόνιο και εξαιρετικά ευφυείς. Στρέφουν το κεφάλι προς τα πίσω καθώς τις πλησιάζεις και, αν χρειαστεί, παραμερίζουν για να προσπεράσεις. Μόνο την ουρά τους ξεχνούν να κατεβάσουν και όσο έμεινα στο Βαρανάσι δέχτηκα κάμποσα σκαμπίλια από ιερή αγελάδα.

Το τουκ-τουκ σταμάτησε και ο Βάμισι έδειξε με μια χειρονομία στο βάθος ενός σκοτεινού στενού, υποδεικνύοντας την κατεύθυνση που θα έπρεπε να ακολουθήσω για να βρω το κατάλυμά μου. «Θυμήσου», φώναξε ενώ είχα κάνει δυο βήματα με τον σάκο στη πλάτη, «ανάμεσα στο ATM της τράπεζας Ναρόντα και στον μικρό ναό της θεάς Κάλι».

Με αυτό το ζευγάρι στον νου χώθηκα μέσα στο σοκάκι κάνοντας ένα άλμα στον χρόνο.

Τα στενοσόκακα του Βαρανάσι είναι οι απολήξεις των δρόμων. Στα χίντι ονομάζονται γκάλι, μα

όλοι εδώ χρησιμοποιούν την αγγλική λέξη lane. Είναι το τελικό στάδιο μιας καταβύθισης που σε οδηγεί στο νερό. Εκεί που καταλήγουν όλα στο Βαρανάσι: στον πάνσεπτο Γάγγη. Τα lanes έχουν συχνά το εύρος μιας ανθρώπινης πλάτης. Όταν μπεις μέσα τους, παρασύρεσαι από τη διαρκή βιαστική κίνηση, που μοιάζει με τον παλμό του ανθρώπινου αίματος. Δεν μπορείς να σταματήσεις σε ένα lane. Πίσω σου συνωθείται μια σειρά από διαβάτες που έχουν την ίδια κατεύθυνση μ' εσένα και επείγονται να φτάσουν στον προορισμό τους. Σε σπρώχνουν αν διστάσεις. Σε αναγκάζουν να προχωρήσεις. Κάθε τόσο μια επιθετικά βιαστική κραυγή «ραμ νάαμ σάτια χάι» διατρέχει τα lanes κι αν την ακούσεις να σε πλησιάζει, πρέπει αμέσως να παραμερίσεις.

Όλοι τρέχουν με φρενήρη ρυθμό μέσα σε αυτόν τον λαβύρινθο. Κι όμως, τα lanes είναι το κέντρο της ζωής στο Βαρανάσι. Σε κάθε γωνιά υπάρχουν ναοί, προσκυνήματα, μαγαζιά, εστιατόρια, υπαίθριες κουζίνες, εργαστήρια κάθε είδους. Αλλά πώς να σταματήσεις για να κοιτάξεις γύρω σου; Πού να βρεις χώρο για να στρέψεις το βλέμμα; Πώς να αποφύγεις τη ροή των ανθρώπων; Μαθαίνεις τότε να κολλάς την πλάτη στον υγρό τοίχο ή να εντοπίζεις από μακριά μια κατάλληλη εσοχή, ώστε να χωθείς μέσα της και να καταφέρεις να σταματήσεις ή μάλλον να διαφύγεις από το ρεύμα.

Το Βαρανάσι είναι ένας καθηλωτικός αναχρονισμός. Σε αυτό το σημείο του πλανήτη όντως επιζητεί μια εκδοχή ζωής από την αρχαιότητα. Στενοί, δαιδα-

λώδεις και τυφλοί δρόμοι που ελίσσονται δίχως εμφανή προορισμό, για να καταλήξουν σε αδιέξοδο ή, εντέλει, σε μια απότομη πέτρινη σκάλα που κατεβαίνει στο ποτάμι. Κυβόσχημα σπίτια που έχουν στοιβαχτεί από τους αιώνες το ένα πάνω στο άλλο, το ένα δίπλα στο άλλο, πλάτη με πλάτη, πρόσωπο με πρόσωπο, ακόμη και το ένα στην αγκαλιά του άλλου, σχηματίζοντας ένα μωσαϊκό από εισόδους, παράθυρα και εσοχές. Ναοί, παρεκκλήσια, άσραμ παρόντα παντού. Και αγάλματα θεών. Όχι όμως αφημένα στη λήθη, αλλά ζωντανά. Στολισμένα με γιρλάντες. Προσφορές φαγητού αφημένες στα πόδια τους. Φρεσκοβαμμένα αγάλματα που μοιάζουν να είναι όντως έμφυχες οντότητες, όπως θέλουν οι πιστοί που τα φροντίζουν.

Και ολόγυρα αυτή η πανίσχυρη συνύπαρξη θρησκευτικότητας και πραγματικής ζωής, αλλά μιας ζωής γήινης, όπου όλα συμβαίνουν κυριολεκτικά επί τόπου. Πάνω στο χώμα. Η λατρεία, το φαγητό, ο ύπνος, η ψυχαγωγία, η κηδεμονία του σώματος και η κατάρρευσή του, όλα στο ίδιο σημείο, στην επιφάνεια του εδάφους, σχεδόν χωνεμένα μαζί του. Αυτή είναι μία από τις πιο έντονες εντυπώσεις στη μητέρα-Ινδία: το ρίζωμα, η εκβλάστηση του ανθρώπου από τη γη. Και η επιστροφή του σε αυτήν. Εδώ οι μύθοι μοιάζουν να είναι αυταπόδεικτοι: οι άνθρωποι είναι όντως πλασμένοι από νερό και χώμα.

Οι χάρτες είναι άχρηστοι στο Βαρανάσι. Δεν υπάρχει ακριβής αποτύπωση για το κουβάρι των στενών. Δεν υπάρχουν ονόματα δρόμων. Για το άγουρο μάτι του πρωτοφερμένου όλοι οι ναοί είναι ίδιοι, όλα

τα σημάδια βυθίζονται στην πληθώρα των λεπτομερειών. Τίποτα δεν μοιάζει να ξεχωρίζει. Η αίσθηση του προσανατολισμού ατονεί και η μόνη ερώτηση που έχει νόημα είναι η κατεύθυνση προς το ποτάμι.

Μπήκα στο στενό που μου έδειξε ο Βάμσι και όλα ήταν τόσο πυκνά: οι μυρωδιές, οι αναπνοές των ανθρώπων, η πληθώρα των κτισμάτων. Είχα την αίσθηση ότι βάδιζα αντιπαλεύοντας κάποια άορατη αντίσταση, σαν να διαπερνούσα μια αιθέρια στερεά ουσία. Προχωρούσα ακολουθώντας έναν τυχαίο διαβάτη για να μη χάσω τον δρόμο, επαναλαμβάνοντας διαρκώς από μέσα μου την οδηγία του Βάμσι. Έγινε η προσωπική μου μάντρα: «... ανάμεσα στο ATM και στον μικρό ναό της θεάς Κάλι». Αυτό το ζευγάρι έγινε για μένα ο χαρακτηριστικότερος συμβολισμός για το Βαράνασι – και μια μεταφορά για όλη την Ινδία. Το ιερό και το κοσμικό συνορεύουν σε αυτόν τον τόπο, σχεδόν αγγίζονται, αλλά ποτέ δεν συγχωνεύονται το ένα με το άλλο. Ανάμεσά τους ανοίγεται μια στενή δίοδος στην οποία κυλά η ανθρώπινη ζωή. Η παράδοση και η νεωτερικότητα, η μεταφυσική και ο αγνωστικισμός, η νόηση και η διαίσθηση, όλα βρίσκονται σε απόσταση ενός βήματος. Εύκολα μπορεί να μεταπηδήσει κανείς κατά βούληση από το ένα άκρο στο άλλο. Είδα πολλές φορές πιστούς να λαμβάνουν χρήματα από το ATM, για να τα προσφέρουν στον αντικρινό βωμό της μαύρης θεάς. Το αντίθετο, πάντως, δεν το παρατήρησα ούτε μια φορά. Κανείς δεν ευλόγησε ποτέ την τράπεζα Ναρόντα με λουλούδια από τον βωμό – η τράπεζα, φαίνεται, αναγνωρίζει άλλον θεό.

Οι θεοί και οι άνθρωποι συχνά μαλώνουν στο Βαρανάσι, ή μάλλον διαγκωνίζονται για τον πολύτιμο ζωτικό χώρο. Πολλές φορές μάλιστα μέσω μιας ιδιαίτερης αίσθησης του χιούμορ. Αυτό το ήξερα προτού έρθω εδώ. Πριν από κάμποσα χρόνια, μια φίλη με καταγωγή από το Βαρανάσι μου είχε διηγηθεί την αντιπαράθεση που εκτυλισσόταν κάτω από το παράθυρό της.

¶¶¶

«Απέναντι από το πατρικό μου υπάρχει ένα Αγκόρι άσραμ. Οι ασκητές που ζουν εκεί έχουν αγριωπά πρόσωπα στεφανωμένα από μακριά, ατίθασα μαλλιά. Οι νεότεροι έχουν κατάμαυρα πυκνά μούσια γεμάτα κόμπους. Τα μάτια τους είναι κατακόκκινα και η συμπεριφορά τους απρόβλεπτη, όπως όλων των αναχωρητών. Δεν έχουν καλή φήμη και διαρκώς προκύπτουν αντιδικίες με τους γείτονες. Ειδικά δε με έναν από τους πλουσιότερους επιχειρηματίες του Βαρανάσι, που η έπαυλή του συνορεύει με τον κήπο του άσραμ.

»Δεν είναι πολύ ευχάριστο να συναντιέσαι με έναν Αγκόρι σάντου. Είναι σχεδόν ανυπόφορο να ζεις δίπλα στο κοινόβιο. Οι τρόποι τους σκανδαλίζουν ακόμη και τους πιο φιλελεύθερους ινδουιστές. Οι Αγκόρι είναι βρόμικοι, πίνουν αλκοόλ, καπνίζουν ντατούρα και τρώνε κρέας. Γελούν μεγαλόφωνα και πολλές φορές αστειεύονται αδιάντροπα μεταξύ τους. Κυκλοφορούν μάλιστα φήμες για άγριο σεξ στο άσραμ. Με λίγα λόγια, προκαλούν όσο μπορούν τα παραδεκτά

ήθη και επειδή πιστεύουν στην αδιάλειπτη συνέχεια ζωής και θανάτου, διαλογίζονται στα αποτεφρωτήρια και διακοσμούν το άσραμ με ανθρώπινα οστά.

»Ο επιχειρηματίας γείτονας -οικογενειακός μας φίλος- είναι, δυστυχώς, ο πιο άτυχος από όλους. Κάθε φορά που βγαίνει στον κήπο του, αντικρίζει κατάματα μια σειρά γυαλιστερές κατακόκκινες νεκροκεφαλές, που οι Αγκόρι υψώνουν πάνω από τον φράχτη, σφηνωμένες σε ψηλά δόρατα. Εδώ και χρόνια παλεύει με αυτή τη σειρά των κρανίων, τα οποία γνωρίζει πλέον τόσο καλά ένα προς ένα, λες και είναι ζωντανά, σάρκινα ανθρώπινα πρόσωπα, το καθένα με τον δικό του χαρακτήρα.

»Την πρώτη φορά που ύψωσε τον φράχτη κανείς δεν το κατάλαβε. Τρεις σειρές από τούβλα στρώθηκαν αθόρυβα μια νύχτα. Ένα μικρό σήκωμα, ικανό όμως να μπλοκάρει τα αποκρουστικά, αδιάκριτα βλέμματα των κρανίων.

»Για λίγο καιρό όλα ήταν εντάξει. Οι Αγκόρι δεν βιάστηκαν. Πιστεύαμε ότι αυτή η μικρή αντίδραση ήταν επαρκής. Πέρασαν μερικοί μήνες. Όσπου ένα πρωί τα κρανία ξεπρόβαλαν και πάλι πάνω από τον φράχτη, σαν τους φιλοπερίεργους περαστικούς που σηκώνονται στις μύτες των ποδιών για να κρυφοκοιτάξουν μέσα στις αυλές. Κανείς μας δεν πήρε είδηση ότι τα δόρατα είχαν ψηλώσει. Όλοι το μάθαμε από τον επιχειρηματία. Εκείνος, φαντάζομαι, θα το κατάλαβε από την πρώτη μέρα.

»Η διαμάχη αυτή είναι το θέμα της γειτονιάς μας και μάλιστα, οφείλω να ομολογήσω, όχι χωρίς μει-

διάματα. Οι προσφυγές στις δημοτικές αρχές δεν έχουν φέρει κανένα αποτέλεσμα. Οι παρακλήσεις στον επικεφαλής Αγκόρι γκούρου είναι μάταιες. Το πρόβλημα δεν είναι τόσο η αποτρόπαια όψη των κρανίων, τα ανθρώπινα οστά δεν είναι ανοίκειο θέαμα στο Μπενάρας, αλλά το γεγονός ότι ο επιχειρηματίας διοργανώνει κοσμικές βραδιές στον κήπο του και η διακόσμηση των Αγκόρι δεν συνάδει με την αισθητική της καλής κοινωνίας.

»Κάνοντας μία ακόμη απέλπιδα προσπάθεια, ο κοσμικός μας γείτονας αποφάσισε να τοποθετήσει στην κορυφή του φράχτη μια σειρά από ζαρντινιέρες, ελπίζοντας ότι τα φυτά θα καλύψουν τη θέα. Εγκατέστησε μάλιστα και ένα σύστημα αυτόματου ποτίσματος, επειδή ήταν αδύνατο για τον επιστάτη να φροντίζει τα φυτά σε τέτοιο ύψος.

»Όπως ήταν αναμενόμενο, τα αδιάκριτα κρανία σηκώθηκαν και πάλι. Όσο ακριβώς ήταν απαραίτητο, ώστε να ξεμυτίσουν στην αυλή. Δεν είναι όμως μόνο αυτό. Μια εριστική οικογένεια πιθήκων τριγυρνάει τώρα διαρκώς τις γλάστρες. Υπάρχει μάλιστα η υποψία ότι οι Αγκόρι πετάνε επίτηδες φρούτα και κομμάτια τσιαπάτι μέσα στις γλάστρες για να προσελκύσουν τις μαϊμούδες και τα βράδια γελάνε τρανταχτά με το κακό που βρήκε τον δύστυχο καπιταλιστή, όπως τους αρέσει να τον φωνάζουν περιπαικτικά».

मरण

Ο θάνατος βασιλεύει στο Βαρανάσι. Κι όμως, η κυριαρχία του δεν βασίζεται στον τρόπο. Ο θάνατος στο Βαρανάσι συνεπάγεται μια χαμογελαστή θλίψη. Γι' αυτό και η πόλη στην οποία συνωθούνται ινδουιστές από όλη την Ινδία, ώστε να πεθάνουν και να καούν στην κορυφή της τρίαινας του Σίβα, έχει παρατσούκλια όπως Ανάντβανα (το δάσος της ευθυμίας) και Κάσι (πόλη του φωτός).

Η κατάληξη της ανθρώπινης ζωής δεν μοιάζει με τέλος σε αυτόν τον τόπο. Ή μάλλον, έστω κι αν είναι όντως το τέρμα, δεν φαίνεται να είναι απελπιστικό. Ακόμη κι εγώ που δεν διαθέτω προσωπική μεταφυσική, ο προορισμένος για μια πορεία ευθύγραμμη που οδηγεί στο κενό, ένιωσα μια ανεπαίσθητη χαρά βλέποντας τα παιδιά του δρόμου να αστειεύονται με τις κηδείες.

Στο Βαρανάσι τα πτώματα διατρέχουν τα lanes τυλιγμένα με πολύχρωμα υφάσματα, ξαπλωμένα σε φορεία από μπαμπού. Οι συγγενείς και οι ιερείς στην κυριολεξία τρέχουν προς τα αποτεφρωτήρια του Γάγγη. Παραμερίζουν τους διαβάτες επαναλαμβάνοντας ομαδικά μια επιθετική κραυγή: «Ραμ νάαμ σάτια χάι» («το όνομα του Θεού είναι αληθινό»), ενώ πίσω τους αφήνουν συχνά ένα μονοπάτι από πορτοκαλί κατιφέδες που πέφτουν από το στολισμένο νεκρό σώμα καθώς οι βαστάζοι στρίβουν δίχως δισταγμό στα στενά, δίνοντας στο ευλύγιστο φορείο μια κλίση που θυμίζει αγωνιστική μοτοσυκλέτα. Υπάρχει κάτι επιτακτικό σε κάθε τέτοια εξόδια πομπή, κάτι διόλου μεταφυσικό. Ίσως να είναι απλώς η πολυανθρωπία, ο

αριθμός των θανάτων, ο συνωστισμός ακόμη και στον θάνατο, που κάνει τις κηδείες εδώ τόσο βιαστικές.

Τρέχοντας σε παράταξη, χωρίς να αλλάζουν θέσεις στη σειρά, οι λευκοντυμένοι συγγενείς ακολουθούν τον νεκρό τους δίχως να κλαίνει. Ίσως να βοηθά σ' αυτό η κοινή κραυγή τους. Είναι πραγματικά απίστευτο πόσο καλά ρυθμισμένα είναι όλα στην τελετουργία που διαφεντεύει τον ινδικό βίο. Κάθε λεπτομέρεια μοιάζει να είναι έτσι ενορχηστρωμένη ώστε να ενδυναμώνει τους ανθρώπους σε μια ζωή δύσκολη, φτωχή και άδικη για τους περισσότερους. Είναι μια βοήθεια πρακτική, όχι φιλοσοφική· εμπειρική, που έχει προκύψει από το πέρασμα των αιώνων. Η θρησκεία εδώ δεν υποτάσσει μόνο, αλλά και ενθαρρύνει. Ίσως επειδή είναι τόσο αφηρημένη και εύπλαστη, ώστε να γίνεται προσωπικό δόγμα.

Η λιτανεία των συγγενών ελίσσεται ανάμεσα σε περαστικούς, αφηρημένες αγελάδες, ποδήλατα, αμήχανους τουρίστες, πωλητές, κοιμισμένα αδέσποτα, πάγκους καταστημάτων και συχνά διασταυρώνεται στα κεντρικά lanes με άλλες κηδείες, οπότε οι κραυγές εναρμονίζονται και η ένταση γίνεται σχεδόν τρομακτική. Τότε μπορεί να συναντήσεις παιδιά του δρόμου, πραγματικά χαμίνια, όπως αυτά της κλασικής λογοτεχνίας, να τρέχουν πίσω από τον σαματά γελώντας, φωνάζοντας περιπαικτικά στο ίδιο μέτρο: «Μούρντα σάαλα μαστ χάι» («το γερο-πτώμα είναι χαρούμενο»). Όλο και κάποιος βρίσκει να μαλώσει τα αλητάκια ή να τα κυνηγήσει με καμιά μαγκούρα, μα κανείς δεν σκανδαλίζεται από αυτό το πείραγμα. Εκείνα

συνεχίζουν – πώς μπορείς, άλλωστε, να συμμαζέψεις μια αγέλη κατάμαυρα διαβολάκια; Κι αν υπάρχουν παιδιά ανάμεσα στους τεθλιμμένους, χαμογελούν ένοχα, χωρίς να τολμούν να γελάσουν ανοιχτά.

Με τη βοήθεια ενός σχεδιαγράμματος που κρατούσα στα χέρια και επαναλαμβάνοντας τη μάντρα που μου έδωσε ο Βάμσι («...ανάμεσα στο ΑΤΜ και στον μικρό ναό της θεάς Κάλι») μπόρεσα να βρω το Ραμ Μπάβαν, το σπίτι στο οποίο θα έμενα στο Βαρανάσι. Ήταν ένα παλιό τετραώροφο κτίσμα στο βάθος κάποιου ανώνυμου σκοτεινού σοκακιού, που θα γινόταν ο «δικός μου» δρόμος. Όταν μπορείς να το πεις αυτό, σημαίνει ότι το ταξίδι προσωρινά ξαποσταίνει. Βαθαίνει. Η λέξη «εδώ» απέκτησε ξαφνικά σημασία.

Μοναδικός φωτισμός σ' αυτή τη στενόχωρη σαν ντουλάπα γωνιά της πόλης ήταν το φωσφορικό αντιφέγγισμα της τζαμαρίας από ένα γειτονικό τηλεφωνικό κέντρο, στο οποίο συνωθούνταν Ινδοί εργάτες και μια παράδοξη ομάδα Κορεατών ταξιδιωτών με απελπισμένη όψη. Μερικοί Κορεάτες, μαζί τους και κάποιες γυναίκες, κάπνιζαν στο κατώφλι περιμένοντας τη σειρά τους να τηλεφωνήσουν. Φορούσαν όλοι τις ίδιες γλιστερές σαγιονάρες. Οι Ινδοί εργάτες περίμεναν παραδίπλα καθισμένοι στις γυμνές φτέρνες τους, σκυφτοί σ' εκείνη την ακροβατική στάση που αδυνατεί να επιτύχει ένα δυτικό σώμα.

Προσπέρασα προχωρώντας προς το Ραμ Μπάβαν. Δίπλα στο σπίτι υψωνόταν ένα μεγάλο λίνγκαμ σε έντονο πορτοκαλί χρώμα. Το σπίτι και η φαλλόσχη-

μη πέτρα έμοιαζαν με ηλικιωμένο ζευγάρι έτσι όπως στέκονταν ευθυγραμμισμένα το ένα δίπλα στο άλλο, το οίκημα και το μόριο του Σίβα, δίνοντας την εντύπωση ότι παρατηρούν τον χρόνο να κυλά αδιάλειπτα μπροστά τους. Σπίτι και λίνγκαμ ατάραχα, αν και όχι ανέγγιχτα από το πέρασμα των εποχών.

Αδημονούσα να κάνω έναν περίπατο. Το παλιό Βαρανάσι είναι ιδιαίτερη πόλη και για έναν άλλο λόγο. Σε αντίθεση με τις υπόλοιπες πόλεις της Ινδίας, εδώ μπορείς να περπατήσεις. Ή μάλλον είσαι αναγκασμένος να περπατήσεις, αν και όχι απερίσκεπτα. Ακούμπησα τον σάκο μου στο δωμάτιο, πήρα ένα μπουκάλι νερό και ένα μαντίλι, άλλαξα κούρτα και ρώτησα τη Μινάξι, τη λυγερόκορμη κοπέλα που με υποδέχτηκε, προς τα πού είναι ο Γάγγης. Ήμουν κουρασμένος μετά από δεκαεννιά ώρες στο τρένο, αλλά ήταν απολύτως αδύνατον να μη δω το ποτάμι. Εκείνη χαμογέλασε κάτω από το λεπτό καλοκαιρινό σάρι της. Να στρίψω αριστερά στο lane και να ακολουθήσω τους διαβάτες που πήγαιναν για το πρωινό τους λουτρό στον «Γκάνγκα», είπε χρησιμοποιώντας το όνομα του ιερού Γάγγη στα χίντι.

Δεν ήταν δύσκολο να αναγνωρίσω τους λουόμενους. Καθώς ο ουρανός ξυπνούσε, ένα πλήθος ανθρώπων έσπευδαν προς το νερό κρατώντας πετσέτες, ρούχα, χάλκινα δοχεία, πλαστικά μπιτόνια, ακόμη και μακρουλές βούρτσες, μπουκάλια με σαμπουάν, οδοντόβουρτσες και σφουγγάρια. Τρέχουν να προλάβουν την αυγή, την ιερότερη και ομορφότερη στιγμή του ποταμού. Όταν ο ήλιος σηκώνεται στον ορίζοντα.

Είχα στην κυριολεξία κολλήσει πίσω από μια ηλικιωμένη γυναίκα που απέφευγε με σβέλτο και έμπειρο βήμα τις σβουινιές από τις αγελάδες και τις κατσίκες, τα κοιμισμένα σκυλιά, τις σπασμένες πλάκες, τους ταύρους που ανασφάλευαν με τη μουσούδα τους τα σκουπίδια, τα ποδήλατα, τους αργόσχολους καταστηματάρχες και τους τουρίστες. Σχεδόν δεν έβλεπα γύρω μου. Είχα τα μάτια στυλωμένα στο χοντρό ασημένιο βραχιόλι που κοσμούσε τον αριστερό της αστράγαλο και μάθαινα για πρώτη φορά τους δρόμους στο Βαρανάσι από τους ήχους. Τη μυρωδιά της Ινδίας την είχα γνωρίσει ήδη. Δεν είναι ευχάριστη, άλλωστε. Οι ήχοι, όμως, με γοήτευαν ακόμη. Η πρώτη εντύπωση ήταν ένα παλίμψηστο: οι ομιλίες, οι θόρυβοι από τις υπαίθριες κουζίνες, οι καμπάνες και τα κρόταλα στις εισόδους των ινδουιστικών ναών, τα βηξίματα και το φτύσιμο των περαστικών, οι περιστασιακές μουσικές, η έκκληση του μουεζίνη, ο ήχος των ραπτομηχανών – η γνώριμη φούγκα του ινδικού δρόμου. Μα όλα κάπως εντονότερα από αλλού, ή μάλλον πιο πυκνά, πιο κοντά το ένα στο άλλο· όπως καθετί στο Βαρανάσι.

Μέσα σ' αυτό το ηχητικό συνονθύλευμα ξεχώρισα την κραυγή «ραμ νάαμ σάτια χάι», την οποία ως τότε ήξερα μόνο από τα βιβλία. Γύρισα το βλέμμα με ενθουσιασμό. Αυτό το στιγμιαίο «σήκωμα του κεφαλιού», κυριολεκτικό αλλά και μεταφορικό (σαν να μπήκα εκεί, καταμεσής του δρόμου, σε μια ακαριαία ονειροπόληση) ήταν αρκετό για να χάσω από τα μάτια μου την ηλικιωμένη γυναίκα, που ως τότε με

οδηγούσε στο ποτάμι. Είχε χαθεί μέσα στο πλήθος. Κοντοστάθηκα. Τότε ακριβώς πέρασε από μπροστά μου, κάθετα στο στενό, η κηδεία. Έκανα ένα βήμα στο σταυροδρόμι και η πομπή με παρέσυρε σαν χείμαρρος.

Δεν κοιτούσα μπροστά μου. Έτσι θυμάμαι τώρα εκείνη τη διαδρομή στα στενά. Σαν να περπατούσα τυφλωμένος. Μόνο ακολουθούσα την κραυγή. Ή μάλλον βρισκόμουν ήδη μέσα της. Οι συγγενείς φώναζαν όλοι γύρω μου «ραμ νάαμ σάτια χάι, ραμ νάαμ σάτια χάι», και κάποιοι μόνο «ραμ νάαμ, ραμ νάαμ», δημιουργώντας έναν αντιστικτικό ρυθμό που συμβάδιζε με τον διασκελισμό μας. Οι φωνές ξεχώριζαν από τόσο κοντινή απόσταση: ένας βραχνός μεσήλικας στ' αριστερά, δύο νεαροί μπροστά μου.

Κανείς δεν φάνηκε να ενοχλείται που ακολουθούσα την κηδεία ενός ξένου προσώπου. Δεν γνώριζα αν ο νεκρός ήταν άντρας ή γυναίκα. Αν πέθανε σε πρόωπη ηλικία ή αν χάθηκε πρόωρα. Κάθε τόσο αισθανόμουν έναν πεσμένο κατιφέ στην πατημασιά μου. Δεν μπορούσα να δω τον νεκρό. Οι βαστάζοι οδηγούσαν την πομπή κάμποσα μέτρα μπροστά. Μόνο στις απότομες στροφές το πολύχρωμα φασκιωμένο, κληνήρες σώμα ξεπρόβαλλε πάνω από τα κεφάλια. Ένα πτώμα δίχως πρόσωπο. Κοντούτσικο και ελαφρύ – ίσα που λύγιζαν από το βάρος τα καλάμια του φορείου. Θα μπορούσε να ήταν οποιασδήποτε ηλικίας, οποιουδήποτε φύλου. Οι Ινδοί είναι τόσο μικροκαμωμένοι και λιγνοί, ακόμη και οι γέροι έχουν συχνά τόσο λιπόσαρκα σώματα, που μοιάζουν εφηβικά.

Τρέχαμε. Οι άνθρωποι είναι απίστευτα καταδεκτικοί εδώ. Είναι κάτι που μοιάζει με αδιάφορη ελευθερία. Μπορείς να τρυπώσεις σε κάθε τους προσωπική στιγμή, όσο ιδιωτική κι αν μοιάζει: μέσα στους ναούς, στα σπίτια ενώ τρώνε, την ώρα που διασκεδάζουν, καθώς αποχαιρετούν τους νεκρούς τους.

Στην αρχή του ταξιδιού είχα βάλει κάμποσες φορές τον εαυτό μου σε μια αυτοσχέδια δοκιμασία. Κάθε φορά που έπιανα κουβέντα με έναν άγνωστο (η συνηθισμένη ανάκριση ενός πεζού ταξιδιώτη στην Ινδία: από πού έρχεσαι, τι σου αρέσει εδώ, τι δουλειά κάνεις, πόσο καιρό ταξιδεύεις...), άφηνα να περάσουν λίγα λεπτά και μετά προσέγγιζα σταδιακά τον συνομιλητή μου με όσο μεγαλύτερη φυσικότητα μπορούσα. Μίκραινα την απόσταση βήμα το βήμα. Τον πλησίαζα ολοένα και κοντύτερα, δοκιμάζοντας τα όρια της δικής του ενόχλησης και του δικού μου θάρρους. Ποτέ κανείς τους δεν δυσανασχέτησε. Όταν φτάναμε πολύ κοντά, όλοι ανεξαιρέτως σήκωναν το χέρι και μου αγκάλιαζαν τους ώμους. Αν επιχειρούσα να κάνω μερικά βήματα ακόμη, είχα την εντύπωση ότι θα φτάναμε να αγγιζόμαστε πρόσωπο με πρόσωπο.

Είναι περίεργο πόσο βιαστικές είναι οι κηδείες στο Βαρανάσι. Καθώς πάσχιζα να διατηρήσω το βήμα μου, αναρωτιόμουν αν έφταιγε η πολυανθρωπία της πόλης. Αν οι συγγενείς είναι αναγκασμένοι να τρέχουν, ώστε να διασφαλίσουν τη σειρά τους στα αποτεφρωτήρια. Τα «καιόμενα» γκατ, οι πλατφόρμες αποτέφρωσης πάνω από το ποτάμι, είναι μόνο δύο και μολονότι λειτουργούν συνεχώς, οι άνθρωποι που πεθαί-

νουν εδώ είναι αμέτρητοι. Ίσως για αυτή την επιθανάτια ανυπομονησία να ευθύνεται η Μόσχα. Ο θάνατος σε ετούτη την όχθη του Γάγγη επιφέρει στιγμιαία λύτρωση. Ποιος δεν θα αδημονούσε μπροστά σε τέτοια ανταμοιβή; Ίσως πάλι να φταίει το καλοκαίρι, η ζέστη που αλλοιώνει τόσο γοργά την ανθρώπινη σάρκα. Ή πάλι μπορεί να είναι μια συνήθεια που σχετίζεται με την κανονικότητα του θανάτου, με μια καθημερινότητα που δίνει στον θάνατο κάποια σχεδόν κοσμική, αντιμεταφυσική διάσταση: μία ακόμη φροντίδα του σώματος, όπως το λούσιμο στο ποτάμι, το χτένισμα, τα αρώματα, το τρίψιμο του προσώπου. Μία ακόμη υποχρέωση που πρέπει να εκπληρωθεί μέσα στη μέρα. Καλύτερα λοιπόν να τελειώνουμε μια ώρα αρχύτερα και με αυτό.

Ξάφνου βρέθηκα, σαν να μην είχε περάσει λεπτό, θαρρείς με μια σπρωξιά, μπροστά σε μια πυρά που μου τσουρούφλιζε το πρόσωπο. Η νεκρική πομπή με πέταξε μπροστά σε ένα καιόμενο σώμα.

Κι έτσι, το πρώτο πράγμα που είδα στο Βαρανάσι δεν ήταν το ποτάμι, αλλά οι φωτιές.

Πάγωσα.

Είχαμε φτάσει στο Μανικαρνίκα. Ήταν σαν να ξύπνησα σε άλλο τόπο. Ο αέρας έξυνε τον φάρυγγα σαν καλέμι. Ολόγυρα στροβιλίζονταν κατάμαυρα αποκαΐδια υφασμάτων και μια λευκή λεπτόκοκκη τέφρα. Τα μάτια γέμιζαν αυτοστιγμή με δάκρυα που προσπαθούσαν να ξεπλύνουν το τσούξιμο. Οι άνθρωποι που κινούνταν γύρω μου ήταν όλοι δακρυσμένοι. Η θερμοκρασία ανυπόφορη. Ο ιδρώτας έτρεχε από

τον σβέρκο ολόγισια κάτω ακολουθώντας τη σπονδυλική μου στήλη. Δεν υπήρχαν ήχοι εδώ. Λες και τους έπνιγε αυτή η διαβολική ζέστη. Μόνο ο τριγμός των ξύλων έφτανε στ' αφτιά μου. Δεν υπήρχαν ούτε οσμές. Η πικρή γεύση του κάρβουνου μούδιαζε το στόμα. Ο τόπος αυτός έμοιαζε να νεκρώνει τις αισθήσεις, αφήνοντας ζωντανή μόνο την όραση, παραμορφωμένη από τα υγρά μάτια.

Αυτός είναι ο ιερότερος τόπος της Ινδίας. Το ύστατο γήινο σημείο. Οι άνθρωποι έρχονται εδώ για να σβήσουν οριστικά κάθε ίχνος της παρουσίας τους στον κόσμο. Αισθάνεσαι κάτι κυριολεκτικά απόκοσμο. Μια πρωτόγνωρη εξίσωση του παροδικού και του αιώνιου.

Τα πάντα γύρω είναι μαυρισμένα από την καπνιά. Τα κτίσματα που περιβάλλουν τις φωτιές είναι κατασκευασμένα από στιβαρούς λαξευμένους λίθους, φτιαγμένα, θαρρείς, για να αντέχουν στον χρόνο και τις φλόγες, μαυρισμένα και πολυδαίδαλα – και σχεδόν αφύσικα ψηλά για τα μέτρα της Ινδίας. Οι αιώνες έχουν σωρεύσει λογίων κτίσματα το ένα πάνω στο άλλο. Ναΐσκοι, δωμάτια, μπαλκόνια, περάσματα ξεφυτρώνουν ακανόνιστα εδώ κι εκεί, δημιουργώντας την αίσθηση ότι το Μανικαρνίκα είναι ένα βαθύ πηγάδι που καταλήγει στο ποτάμι.

Η κηδεία που με έφερε εδώ συγχωνεύτηκε με όλες τις άλλες. Βαθιά στην απόληξη του στενού καθηφορικού lane, εκατοντάδες λευκοντυμένες φιγούρες συνωθούνταν άτακτα στο ποτάμι, για να βουτήξουν βιαστικά τον νεκρό τους στον Γάγγη. Τα φορεία με τις πολύχρωμες σορούς περνούσαν χέρι-χέρι πάνω

από τα κεφάλια των ζωντανών. Μετά οι βαστάζοι ανέβαιναν γρήγορα, ώστε να τοποθετήσουν το φορτίο τους δίπλα στους άλλους νεκρούς που περίμεναν να καούν.

Εγώ ήμουν ακίνητος. Εμβρόντητος μπροστά στη φωτιά. Τα πόδια μου καρφωμένα. Σαν να προσπαθούσα να παραμείνω ριζωμένος στη γη. Παράνομος επισκέπτης σε έναν τόπο αναχώρησης. Οι καπνοί που στροβιλίζονταν γλείφοντας τους τοίχους, η αιωρούμενη τέφρα, οι φλόγες, ο αέρας, οι νεκροί που περίμεναν αδιάφορα τη σειρά τους, η υπόσχεση της απολύτρωσης, όλα γύρω σε έπειθαν ότι φτάνοντας στις όχθες του Γάγγη, ή μάλλον από αυτό ακριβώς το σημείο-πλατφόρμα, τα σώματα ανέρχονται πραγματικά στους ουρανούς μέσα σε μια στήλη καπνού.

Όλοι έχουν κάτι να σου πουν όταν ταξιδεύεις στην Ινδία. Ακόμη κι αν η γλώσσα δεν επιτρέπει την επικοινωνία. Η προσοχή που στρέφεται επάνω σου καθίσταται σχεδόν ανυπόφορη και συχνά παράλογη. Μαθαίνεις λοιπόν γρήγορα να την αγνοείς.

Ένιωσα ένα διερευνητικό επαναλαμβανόμενο χτύπημα στον ώμο, διστακτικό και ταυτόχρονα επίμονο, σαν μια σειρά ερωτηματικά: «; ; ;». Η όχληση αυτή με λύτρωσε. Αν δεν με πλησίαζε εκείνος ο λιγνός κοντός ανθρωπάκος με το σκούρο μπλε μπλουζάκι και το υφασμάτινο παντελόνι πάνω από τα γυμνά του πόδια, δεν θα κατάφερα να ξυπνήσω με τις δικές μου δυνάμεις από την εξουσιαστική γοητεία του Μανικαρνίκα. Θα παρέμενα εκεί καρφωμένος μπροστά στην πυρά, με τις σκέψεις να στροβιλίζονται αιω-

ρούμενες ανάμεσα στις κάπνες των σωμάτων και του σανδαλόξυλου. Αυτή τη φορά η ιδιότητα του επισκέπτη υπήρξε η σωτηρία μου.

Ο Βίτζαϊ μπήκε κατευθείαν στο θέμα. Παρέκαμψε τις συμβατικές ερωτήσεις. Δεν ζήτησε την άδεια να μου μιλήσει. Δεν με ρώτησε από πού είμαι· ούτε καν αν χρειάζομαι τις υπηρεσίες του. Όλες αυτές οι προκαταρκτικές διερευνήσεις περιλαμβάνονταν στα τέσσερα ερωτηματικά χτυπήματα στον ώμο. Το γύρισμα του κεφαλιού προς το μέρος του ήταν η καταφατική μου απάντηση.

«Όπως αντιλαμβάνεστε, δεν μυρίζει καθόλου».

Η δική μου απόκριση: «Πάμε, παρακαλώ, λίγο στην άκρη;». Η παρουσία του είχε κάτι υπεροπτικό, που με έκανε να σταθώ με μεγάλη (ίσως υπερβολική) ευγένεια απέναντί του.

Ο Βίτζαϊ με έπιασε από το χέρι, όπως κάνουν τα μικρά παιδιά και οι ερωτευμένοι. Ξαφνιάστηκα, αλλά δεν τράβηξα την παλάμη μου. Μόνο χαλάρωσα έκπληκτος τα δάχτυλα. Εκείνος έσφιξε ανεπαίσθητα τη λαβή του και με τράβηξε ελάχιστα προς το μέρος του, σαν να έλεγε «είναι όλα εντάξει». Είχα δει συχνά άντρες να πιάνονται χέρι-χέρι στον δρόμο. Δεν υπήρχε απαραίτητως ερωτική νύξη σε αυτή τη χειρονομία.

Με οδήγησε σε μια λίθινη σκάλα και κατεβήκαμε από την πλατφόρμα αποτέφρωσης δίπλα σε έναν σωρό ξύλα. Άφησε με αδιαφορία το χέρι μου και συνέχισε με σταθερό και κάπως επιτηδευμένο τόνο, σαν τα παιδιά όταν απαγγέλλουν ένα απομνημονευμένο κείμενο:

«Σε έναν άλλο τόπο αν κάψετε μια ανθρώπινη τρίχα, η μυρωδιά θα σας αηδιάσει. Εδώ καίγονται δεκάδες σώματα και δεν μυρίζει τίποτα. Είναι το νερό του Γκάνγκα».

«Ναι».

«Βάζουν βέβαια και λιβάνια και αλείφουν το σώμα με γκη».

Δεν απαντούσα, μόνο λίκνιζα το κεφάλι προσπαθώντας να μιμηθώ το νεύμα που σημαίνει «ναι», καθώς ο Βίτζαϋ ξεδίπλωνε την τυποποιημένη αφήγηση που είχε μάθει τόσο καλά. Για τα κομμάτια πανάκριβο σανδαλόξυλο που κάνουν το σώμα να χάνεται με μια όμορφη λάμψη, για το νερό του ποταμού που χύνεται προσεκτικά στο στόμα του νεκρού τρεις φορές προτού θεριέψουν οι φλόγες, για την απουσία των γυναικών, για έναν γυμνό άντρα που πέρασε από μπροστά μας ψαχουλεύοντας με τα πόδια του την κοίτη για χρυσά δόντια.

Καθώς ο Βίτζαϋ μιλούσε, τα λόγια του συγχωνεύονταν με την αδιάκοπη κίνηση. Με τους αχθοφόρους που κουβαλούσαν κορμούς στο κεφάλι, τους γυρολόγους που πουλούσαν λεπτά ξύλινα ροζάρια, τους τουρίστες που προσπαθούσαν να πάρουν στα κρυφά κάποια φωτογραφία. Δεν υπήρχε συναίσθημα στο γκατ. Μόνο διάφορα καθήκοντα που έπρεπε να επιτελεστούν. Οι μόνες θλιμμένες παρουσίες ήταν τα σαβανωμένα απρόσωπα πτώματα. Δεν υπήρχε πνευματικότητα παρά μόνο τελετουργία.

«Δεν πρέπει να ακούγονται κλάματα. Ο δρόμος πρέπει να είναι ανεμπόδιστος», σχολίασε ο Βίτζαϋ.

Έχω ξεχάσει το μεγαλύτερο μέρος της συνομιλίας μας. Μείναμε στριμωγμένοι σε μια γωνιά πάνω από την «αιώνια φλόγα» για αρκετή ώρα, κοιτάζοντας το διαρκές πηγαϊνέλα ανθρώπων και σωμάτων. Από την κουβέντα συγκράτησα μόνο σπαράγματα, που όλα περιέχουν τη λέξη «από». Σαν ο Βίτζαυ να εντυπώθηκε στο μυαλό μου ως κομμάτι ενός συλλογικού ινδικού πεπρωμένου.

«Από το Αλαχαμπάντ».

«Στο γκατ από μικρό παιδί».

«Ντάλιτ, από τους πιο φτωχούς».

«Δοσμένος από τον πατέρα μου».

«Από τη γενναιοδωρία των συγγενών».

«Από αγάπη για τον Γάγγη».

«Ευχαριστώ από την καρδιά μου».

Ακολούθησα την κατεύθυνση που μου υπέδειξε. Καθώς απομακρυνόμουν από την πυρά των σωμάτων, κάθε βήμα με επέστρεφε λίγο εγγύτερα στην πραγματικότητα. Άρχισαν να αναδύονται οι φωνές των ανθρώπων και οι ήχοι του δρόμου, ακόμη και το κελάρυσμα του ποταμού στα πόδια νεκρών και ζωντανών.

Ανηφόρισα κουρασμένος το λασπωμένο μονοπάτι που ανοιγόταν στον λαβύρινθο του Μανικαρνίκα ανάμεσα σε σωρούς ξυλείας ύψους δέκα μέτρων. Η Ινδία σε φτάνει γρήγορα στα όρια της εξάντλησης και ίσως γι' αυτό το ταξίδι εδώ αποκτά μια διάσταση σχεδόν εκστατική. Τα πόδια σου αρνούνται να σηκωθούν από το έδαφος. Τα γόνατα αδυνατούν να σηκώσουν το βάρος του απισχνασμένου από την ταιλωπυρία σώματός σου. Τα μάτια και το στόμα σου

στεγνώνουν. Αντιπαλεύεις μια προστακτική ανάγκη να σταματήσεις. Να κυλιστείς στο έδαφος. Να κουλουριαστείς δίπλα στους εργάτες που κοιμούνται καταγής στην παρυφή του δρόμου. Και να κοιμηθείς. Οι απλοί άνθρωποι εδώ κοιμούνται σε κάθε ευκαιρία και σε οποιαδήποτε περίπτωση. Ο αγώνας της επιβίωσης είναι εξουθενωτικός. Τα σώματα υποφέρουν. Τίποτα δεν παραχωρείται με ευκολία σε τούτο τον πολυάνθρωπο τόπο.

Πεινούσα. Θυμήθηκα την αρχή του ταξιδιού μου...

मरण

Βρισκόμουν λίγες μέρες στο Δελχί. Κάθε πρωί σηκώνόμουν σχεδόν αξημέρωτα και μετά από ένα βιαστικό φλιτζάνι καφέ και μια αλμυρή παράθα με πανίρ έβγαινα από το δωμάτιό μου, για να κάνω έναν περίπατο προτού ο ήλιος ανεβεί βασιανιστικά ψηλά και η κίνηση αποκλείσει τους δρόμους. Δεν είχα συγκεκριμένο προορισμό ούτε περπατούσα πολύ μακριά. Γύριζα κάθε φορά τα ίδια φτωγά τετράγωνα του Τσάντι Τσοκ. Ο μοναδικός διαβάτης σε μια πόλη που κυριολεκτικά ξυπνούσε μπροστά στα μάτια μου. Όπου κι αν γυρνούσα, οι δρόμοι ήταν σχεδόν ολοκληρωτικά στρωμένοι από ξαπλωμένα σώματα, που εκείνη την ώρα σάλευαν αργά καθώς έβγαιναν από τον ύπνο. Ήταν σαν να ξυπνά η ίδια η πόλη και να ορθώνεται στα δυο πόδια. Οι ισχνές εκείνες φιγούρες, άντρες και γυναίκες, εγείρονταν σιωπηλές, και αφού μάζευαν τα λιγοστά τους στρωσίδια –οι γυναίκες τι-

νάζοντας από το σάρι τους τη βρόμα του χωματόδρομου-, συνωθούνταν σε κάποια κοντινή βρύση, για να πλυθούν σχολαστικά τρίβοντας για πολλή ώρα και με δύναμη τους αστραγάλους, τα χέρια, το πρόσωπο και τα δόντια τους.

Λίγο αργότερα τέσσερις ψηλοί και γεροδεμένοι σιχ έβγαιναν με καντιανή ακρίβεια από την κοντινή Γκουρντβάρα, οι ίδιοι κάθε φορά, και μοίραζαν στους αγουροξυπνημένους άκληρους μεγάλες φούχτες σκούρου καλοψημένου χαλβά από σιμιγδάλι. Οι τρεις βαστούσαν ένα ρηχό καζάνι και ο τέταρτος μοίραζε το γλυκό. Κανείς δεν μιλούσε κατά τη διάρκεια της διανομής. Μολονότι ο ήλιος σηκωνόταν γοργά αυξάνοντας τη θερμοκρασία, κανείς δεν έσπαζε τη σιωπή. Η ελεημοσύνη δινόταν με το άγγιγμα των χεριών. Ο σβώλος του σιμιγδαλιού κυλούσε στην παλάμη του σιχ και προτού πέσει από τις άκρες των δαχτύλων, δεκάδες ανοιχτές παλάμες αγωνίζονταν να ευθυγραμμιστούν την τελευταία στιγμή με τ' ακροδάχτυλα του δωρητή, ώστε η γλυκιά μπουκιά να περάσει με αδιατάρακτη πορεία από το ένα χέρι στο άλλο. Μόνο τότε η τυχερή παλάμη αποσυρόταν κλείνοντας τα δάχτυλα και ο αποδέκτης πισωπατούσε με ένα ελαφρύ κατέβασμα του κεφαλιού μπουκώνοντας όλο τον χαλβά μεμιάς. Κάποιοι έφερναν τα χέρια στο στήθος, στη θέση του «ναμαστέ», με τα μάγουλα γεμάτα χαλβά και έμοιαζαν να ευχαριστούν όχι τον συγκεκριμένο άνθρωπο που τους πρόσφερε το φαγητό, αλλά την ημέρα που ξεκινούσε με ένα δώρο για τη ζωή.

Δεν είχα το θάρρος να τους πλησιάσω, μολονότι ήθελα πάση θυσία να δοκιμάσω εκείνο το έδεσμα. Η λογική έλεγε ότι το φαγητό του δρόμου είναι επικίνδυνο για το ανοσοποιητικό σύστημα ενός δυτικού ταξιδιώτη, αλλά εγώ δεν θα ησύχαζα αν δεν δοκίμαζα τον ινδικό χαλβά.

Έκανα κάμποσες φορές μερικά βήματα, αλλά πάντοτε στο τέλος δίσταζα. Κι όμως, η επιθυμία ήταν ολοένα μεγαλύτερη. Ίσως αυτή τελικά να ήταν και η κινητήρια δύναμη της καθημερινής μου βόλτας. Ίσως, ενδόμυχα, να ήταν εκείνος ο σιχ χαλβάς που με έβγαζε ξημέρωμα στους δρόμους του Τσάννι Τσοκ.

Τουλάχιστον να τον έφερνα στα χείλη. Να αισθανθώ την υφή του και τη μυρωδιά. Τελικά πήρα το θάρρος και το Σάββατο 11 Αυγούστου του 2012, λίγο πριν αδειάσει το ρηχό καζάνι που κρατούσαν οι σιχ, πλησίασα. Με συστολή, λαιμαργία και προσμονή άπλωσα κι εγώ την παλάμη.

Τότε, ξαφνικά, όλες οι άλλες παλάμες τραβήχτηκαν απότομα κι έμεινα μόνο εγώ με το χέρι τεντωμένο. Τρόμαξα. Δεν μπορούσα να καταλάβω αν ήταν κάποια αθέλητη από μέρους μου προσβολή που τους έκανε ν' απομακρυνθούν. Πιθανώς να ήταν μια αναπάντεχη αποστροφή ή τρόμος. Τα μάτια τους δεν έδειχναν εχθρότητα. Ίσως, από την άλλη, να μου παραχωρούσαν –από δειλία ή εμπεδωμένο αίσθημα κατωτερότητας– την αδιαμφισβήτητη προτεραιότητα που απολαμβάνει ένας δυτικός ανάμεσα στους ανέγγιχτους. Αυτό το ενδεχόμενο με ενόχλησε ακόμη πε-

ρισσότερο. Ήταν οι πρώτες μέρες του ταξιδιού· ήμουν ακόμη άμαθος.

Σκέφτηκα μήπως έκανα κάτι απαγορευμένο. Μήπως είχα σπάσει κάποιον άγραφο ηθικό κανόνα των σιχ και όλοι ξαφνιάστηκαν με το θράσος ή την άγνοιά μου και τραβήχτηκαν περιμένοντας την τρομερή επίπτωση της ύβρεως που διέπραξα. Ασυναίσθητα, από αντανάκλαστικό και δίχως σκέψη, τράβηξα κι εγώ το χέρι μου. Έμοιαζε σαν να ακουμπήσαμε όλοι ταυτόχρονα το ίδιο γυμνό καλώδιο ρεύματος που μας τίναξε ακαριαία.

Ακολούθησε ένα δευτερόλεπτο αμηχανίας. Θυμάμαι ότι όλα τα βλέμματα ήταν στραμμένα επάνω μου. Τότε ο επικεφαλής σιχ, ένας ψηλός ηλικιωμένος άντρας με φροντισμένο μούσι και ψηλό λαμπερό τουρμπάνι, έτεινε το δεξί του χέρι αργά, έπιασε σφιχτά τον καρπό μου, με τράβηξε ελαφρά τεντώνοντας τον αγκώνα μου και έστρεψε τον πήχη προς τα επάνω, κάνοντας την παλάμη μου να αποκαλυφθεί εμπρός του. Με το αριστερό χέρι φούχτωσε μια μεγάλη γωνιά χαλβά και την τοποθέτησε με προσοχή ανάμεσα στα δάχτυλά μου. Κατόπιν, δίχως να αφήσει τον καρπό, έσπρωξε το χέρι μου πίσω προς εμένα, σαν να μου το επιστρέφει, με μια κίνηση που δεν είχε τίποτα βίαιο ή ενοχλητικό.

Στάθηκαν τότε όλοι και περίμεναν να δοκιμάσω το γλυκό. Στη άκρη του έρημου δρόμου, ανάμεσα σε δεκάδες Ινδούς ντυμένους με κουρέλια, γυναίκες καλυμμένες με σάρι, ψηλούς γενειοφόρους σιχ και περαστικούς που έσκυβαν με περιέργεια, στεκόταν ένας

τουρίστας ντυμένος με κούρτα, κρατώντας αποσβλωμένος έναν σβώλο χαλβά στο χέρι, ενώ όλοι τον κοιτούσαν στα χείλη με προσμονή, περιμένοντας να βάλει την μπουκιά στο στόμα.

Τότε ξέχασα αμέσως κάθε οδηγία που είχα διαβάσει στο *Lonely Planet*, τις συμβουλές όσων φίλων είχαν ταξιδέψει στην Ινδία, την υπόσχεση που είχα δώσει στον εαυτό μου να μην αρρωστήσω από το φαγητό και με μια αργή τελετουργική κίνηση (τουλάχιστον έτσι εντυπώθηκαν όλα στη μνήμη) γέμισα το στόμα με μια τεράστια μπουκιά ζεστού, αρωματικού και λεπτόκοκκου χαλβά.

Δεν ξέρω τι έκφραση πήρε το πρόσωπό μου, αλλά με το πρώτο μάσημα όλοι λίκνισαν το κεφάλι μ' εκείνον τον κωμικό ινδικό τρόπο και τα λιγνά χέρια τεντώθηκαν πάλι ολόγυρά μου ζητώντας κι εκείνα τη δική τους ανταμοιβή.

Όλα πλέον συνεχίστηκαν όπως πριν. Οι σιχ ολοκλήρωσαν το μοίρασμα σαν να μη βρισκόμουν εκεί. Ξαφνικά είχα γίνει αόρατος. Γύρισα την πλάτη και βάδισα πίσω προς το ξενοδοχείο με την αίσθηση ότι είχα κυριολεκτικά ένα κομμάτι της Ινδίας στο στόμα.

मरण

Αγωνιζόμουν να φτάσω στην κορυφή της ανηφόρας που μου είχε δείξει ο Βίτζαι, ενώ τα σανδάλια μου γλιστρούσαν στην πατημένη λάσπη. Κάθε βήμα εμπρός συνεπαγόταν κι ένα ελάχιστο πιασωγύρισμα.

Σαν να ανεβαίνεις έναν δρόμο στρωμένο με πάγο, αλλά καταμεσής του τροπικού καλοκαιριού.

Ευτυχώς, όλη η δεξιά πλευρά εκείνου του έρημου σοκακιού στο Μανικαρνίκα ήταν κατάφορη ξύλα τοποθετημένα σε ακανόνιστους σωρούς, που έφταναν ως τα δέκα μέτρα ύψος. Τα κλαδιά και οι γωνίες των χοντροκομμένων κορμών εξείχαν σχηματίζοντας έναν αγκαθωτό ξύλινο τοίχο. Πιανόμουν, λοιπόν, από τις απολήξεις και κλαδί-κλαδί αναρριχήθηκα ως το πλάτωμα που ανοιγόταν στο τέλος του περιέργα ξεχασμένου lane.

Φτάνοντας στην κορυφή, κοίταξα κάτω προς το γαλακτώδες ποτάμι που κυλούσε ορμητικά στο βάθος, ενώ οι νεκρικοί καπνοί του Μανικαρνίκα θόλωναν την ατμόσφαιρα και η θέρμη δημιουργούσε γύρω από τις φλόγες εκείνο τον αντικατοπτρισμό με τη χαρακτηριστική κυματιστή αύρα που συναντά κανείς στις ερήμους. Τα ξαπλωμένα σώματα των νεκρών ξεχώριζαν από μακριά σαν δώρα γενεθλίων με πορτοκαλί περιτύλιγμα ανάμεσα στους ζωντανούς. Αυτό το στενό, όμως, ήταν παράξενα ερημικό. Αδειανό lane. Δύο λέξεις που συνιστούν αδιανόητο εναντιωματισμό για όποιον έχει βρεθεί στο Βαρανάσι. Κι όμως, στεκόμουν στην κορυφή αυτού του πρωτόγνωρου ινδικού οξύμωρου. Αδειανό lane. Αργότερα θα καταλάβαινα πολύ καλά γιατί αυτό το lane παρέμενε έτσι εγκαταλειμμένο.

Άφησα πίσω μου το γκατ και προχώρησα ευθεία προς το τετραώροφο μαυρισμένο κτήριο που ορθωνόταν στο βάθος. Μια μικρή ινδική πλατεία στο Μα-

νικαρνίκα. Να ακόμη ένα απίστευτο παράδοξο στο Βαρανάσι. Άρχισα να σχηματίζω την εντύπωση ότι αυτό το σημείο ήταν δυσερμήνευτα παράταιρο. Δεν φοβόμουν, μάλλον διασκέδαζα με αυτή τη διαίσθηση. Η διάθεσή μου μεταβλήθηκε σε μια σχεδόν αστυνομική περιέργεια.

Η ασυνήθιστη πλατεία (κάτι αδιανόητο στο Βαρανάσι) κυκλωνόταν από αδειανούς τοίχους. Ήταν οι πλάτες των γειτονικών ναών. Μόνο εκείνο το σκοτεινό τετραώροφο οικοδόμημα είχε το πρόσωπο στραμμένο προς τον ανοιχτό χώρο. Η είσοδος δεν είχε πόρτα και τα παράθυρα, που ανοίγονταν αφιδωτά στους ορόφους, δεν είχαν παραθυρόφυλλα ούτε κουρτίνες. Οι οπές αυτού του έρημου κτίσματος έχασκαν ορθάνοιχτες και σκοτεινές. Δεν υπήρχε ίχνος φωτός. Απουσίαζε παντελώς κάθε ένδειξη χρώματος από την πρόσοψη. Ούτε καν μια γιρλάντα κάπου κρεμασμένη. Ή έστω ένα λουλούδι, όπως συναντά κανείς παντού στην Ινδία. Όλα ήταν ακίνητα, άψυχα και γαλήνια.

Ανέβηκα την πλευρική σκάλα προσπαθώντας ασυναίσθητα να μην κάνω θόρυβο και φτάνοντας στην είσοδο πέρασα διστακτικά το υπερυψωμένο κατώφλι. Ήταν ένας μεγάλος, απολύτως κενός χώρος. Στο βάθος ανοιγόταν μια βεράντα. Οι λείοι πέτρινοι τοίχοι και το πάτωμα γυάλιζαν σαν καθρέφτες. Η αίθουσα δεν είχε έπιπλα. Για να είμαι ακριβής, δεν υπήρχε κανένα αντικείμενο εκεί μέσα. Μετά από λίγα δευτερόλεπτα τα μάτια μου συνήθισαν και μπόρεσα να ξεχωρίσω κάμποσες σκιώδεις φιγούρες καθισμένες οκλαδόν σε ομάδες.

Η παρουσία μου δεν επέφερε κάποια αντίδραση. Ή μάλλον μερικές από εκείνες τις καθισμένες υπάρξεις έγγειραν προς το μέρος μου, σαν να προσπαθούσαν να διακρίνουν τη μορφή μου μέσα στο σκοτάδι, όπως κι εγώ τις δικές τους. Οι μόνοι ήχοι που ακούγονταν ήταν το θρόισμα των υφασμάτων και το πλατάγισμα των ξυπόλυτων ποδιών μου καθώς έκανα τα πρώτα βήματα.

Ήταν όλες γερασμένες γυναίκες, με τα μαλλιά άσπρα και λυτά. Άλλες τυλιγμένες με σεντόνια και άλλες με σάρι. Σχεδόν ενσωματώνονταν στο ημίφως. Δεν φορούσαν κοσμήματα.

Πλησίασα μια ομάδα που μου ένευσε να καθίσω στο πάτωμα. Μόλις ακούμπησα κάτω, σύρθηκαν όλες γύρω μου με μικρές σύντομες ωθήσεις των χεριών και με κύκλωσαν σχεδόν κολλητά η μία με την άλλη. Ένιωθα τη θερμότητά τους να διαπερνά το λινό ύφασμα της κούρτας μου. Τα σώματά τους δεν μύριζαν. Το πάτωμα ήταν σκουπισμένο. Όλα έδιναν την αίσθηση φροντίδας και προσμονής.

Εκείνη που ήταν καθισμένη μπροστά μου, άπλωσε το χέρι και με ακούμπησε στο μέτωπο με μια κίνηση που δεν έμοιαζε με ευλογία ή ευχή, αλλά μάλλον με μια διερευνητική ψαύση, σαν να θέλει να ψαχουλέψει το σχήμα του κρανίου μου. Αυτό κράτησε μερικά δευτερόλεπτα και μετά, δίχως να πει τίποτα, η ηλικιωμένη Ινδή άπλωσε την παλάμη που πριν από λίγο ανίχνευε το κρανίο μου. Της έδωσα εκατό ρουπίες και σηκώθηκα, ενώ η γριά εξακολουθούσε να τεντώνει το χέρι κρατώντας το χαρτονόμισμα,

ελπίζοντας ότι θα αφήσω κάτι περισσότερο. Δεν ενέδωσα και περιπλανήθηκα λίγο στην αίθουσα. Μετά ανέβηκα στους άλλους ορόφους, όπου συνάντησα την ίδια ακριβώς εικόνα. Ακινήσια και ακόμη περισσότερες σιωπηλές γυναίκες. Βγαίνοντας κατέβηκα με γλιστρήματα το αδειανό lane και αναζήτησα εξηγήσεις από τον Βίτζαϋ, που χαζολογούσε στο γκαρ αναζητώντας τον επόμενο πελάτη του.

Όλα τώρα έβγαζαν νόημα. Δεν υπήρχαν μαγαζιά ούτε ναοί σ' εκείνο το lane, οι μόνοι ένοικοι ήταν οι χήρες που είχαν έρθει να αφήσουν τη ζωή τους στο Βαρανάσι. Το τετραώροφο κτήριο ήταν ένας ξενώνας για φτωχές ηλικιωμένες αγρότισσες. Είχα μόλις μπει σε έναν θάλαμο ετοιμοθάνατων. Μόνο που εκείνες οι γυναίκες δεν αντιστέκονταν στο επερχόμενο τέλος· αντιθέτως, βιάζονταν να προσπεράσουν τον χρόνο. Ο κύκλος της τρέχουσας ζωής τους έκλεινε γοργά και όλες αγωνιούσαν να τον ολοκληρώσουν προτού ξεκινήσει ξανά μια ακόμη ζωή. Ζούσαν περικυκλωμένες από τους σωρούς των ξύλων, που ήταν η μοναδική, η πιο κρίσιμη επιθυμία τους: να καταφέρουν, προτού πεθάνουν, να αγοράσουν την απαραίτητη ξυλεία, ώστε να κάψουν το σώμα τους δίπλα στον Γάγγη.

Ο Βίτζαϋ μου διηγήθηκε ότι λίγο καιρό πριν μια γυναίκα από την πόλη του, το Αλαχαμπάντ, είχε καταφέρει να συγκεντρώσει το απαραίτητο ποσό με τη βοήθεια κάποιου ιερέα. Βγήκε τότε για τελευταία φορά από τον ξενώνα και πήγε μόνη στον ξυλέμπορο. Εκείνος υπολόγισε με ακρίβεια την ποσότητα του

ξύλου που χρειαζόταν για να καεί εντελώς το σώμα της και όταν η συναλλαγή ολοκληρώθηκε, η γριά επέστρεψε στον ξενώνα και άφησε με ανακούφιση τον εαυτό της να πεθάνει απέχοντας από τροφή και με την πεποίθηση ότι, αν και ήταν ζωντανή, της έχει ήδη δωρηθεί η Μόκσα. Εκείνες οι τελευταίες μέρες της ήταν σίγουρα ο ορισμός της απόλυτης ευτυχίας.

Ο Βίτζαϊ ακολούθησε έναν τουρίστα και έμεινα μόνος. Αφημένος στο Μανικαρνίκα σ' ένα σκαλοπάτι ανάμεσα στις πυρές, δεν είχα απολύτως καμιά διάθεση να κινηθώ. Σαν να μην είχα κάπου αλλού να πάω. Σαν να μην είχε φτάσει ακόμη η ώρα για τίποτε άλλο. Ο χρόνος ήταν εκείνος που με εξουσίαζε και όχι εγώ αυτόν. Αυτή ήταν η πρώτη παραίτηση.

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΟΥ ΧΡΗΣΤΟΥ ΧΡΥΣΟΠΟΥΛΟΥ

- Οι συνταγές του Ναπολέοντα Δελάστου,*
Οδυσσέας, 1996
- Ο μανικιουρίστας,* Οδυσσέας, 2000
- Περίκλειστος κόσμος,* Καστανιώτης, 2003
- Σουνατά,* Καστανιώτης, 2004
- Φανταστικό μουσείο,* Καστανιώτης, 2005
- Το γλωσσικό κουτί,* Καστανιώτης, 2006
- Η λονδρέζικη μέρα της Λώρας Τζάκσον* (Βραβείο
Ακαδημίας Αθηνών), Καστανιώτης, 2008
- Το διπλό όνειρο της γραφής* (με τον Χάρη Βλαβιανό),
Πατάκης, 2010
- Ο βομβιστής του Παρθενώνα,* Καστανιώτης, 2010
- Φακός στο στόμα* (Βραβείο Laure Bataillon),
Πόλις, 2012
- My mother's silence,* Νεφέλη, 2014